

Звернемося до визначення поняття «насилля» через призму психологічної науки. Особливістю психологічного насильства, в порівнянні з іншими його видами, є його «побутовий», «домашній» характер; це насильство, яке здійснюється між знайомими чоловіками і жінками (подружжя чи партнери, що мають близькі відносини) [2].

Психологічне насилля – це вплив, спрямований на близьку людину з метою встановлення над нею своєї влади. Для цього систематично використовуються: докори і лайка; зневажливе ставлення; залякування; образи і висміювання; контроль над діяльністю, над розпорядком дня, над колом спілкування; примус до виконання дій, які принижують.

Психологічне насильство – це насильство, що полягає у впливі на психіку людини шляхом залякування, погроз, з тим, щоб зламати волю потерпілого до опору, до відстоювання своїх прав та інтересів [4, с. 258]. Крім терміну «психологічне насильство», у науковій літературі можна зустріти синонімічні поняття, як наприклад, «психологічна агресія» чи «емоційне насильство».

Говорячи про види психологічного насилля, слід зазначити, що Ю. Антонян виділяє дві групи психічного насильства. До першої він відносить погрози застосування насильства, заподіяння шкоди здоров'ю або життю, або неконкретизовані загрози, що передбачають аналогічний зміст. У другу він включає менш небезпечні загрози при шантажі і здирстві, тобто загрози, що не спрямовані проти життя і здоров'я людини [5].

Психічний примус складається з двох соціально-значущих форм:

- загрози застосування фізичного примусу, заподіяння шкоди здоров'ю або позбавлення волі;
- загрози заподіяння іншої шкоди, якими лякає потерпілого.

Говорячи про наслідки психологічного насилля, перш за все, слід зазначити, що вони носять психічний характер. Серед найбільш типових є страх по відношенню до особи, яка вчинила насильство, тривожність, почуття нікчемності і провини. Психологічне насильство може серйозно зачіпати почуття самоповаги і власної гідності, сприяти розвитку депресивних станів, призвести до появи ознак посттравматичного стресового розладу. Багато жертв психологічного насильства не сприймають вчинені щодо них зловживання.

Таким чином, психологічне насилля має руйнівну дію на становлення та розвиток особистості. Попри спроби суспільства протидіяти насиллю, проблема психічного насилля залишається мало вивченою, що зумовлює її подальше дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьева Е. Комплексная программа по профилактике социального сиротства, реабилитации и коррекции социальных сирот и детей, пострадавших от семейного насилия / Е. Ананьева, В. Борисов, Е. Кабакова. – СПб. : СПбГИПСР, 2009. – 408 с.
2. Клещина И. Психология гендерных отношений : теория и практика / И. Клещина. – СПб., Алетейя, 2004.
3. Сиягина Н. Острые проблемы воспитания : поиски решения / Н. Сиягина. – [2-е издание, доп. и испр.]. – М. : Арманов-центр, 2010. – 240 с.
4. Солодников В. Социология социально-дезадаптированной семьи / В. Солодников – СПб. : Директ, 2007. – 384 с.
5. Токарчук Р. Насилие как составообразующий признак хищений : вопросы уголовной ответственности / Р. Токарчук. – Омск, 2008.

Тетяна Дудко,
студентка,
Луцький національний
технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ

У статті аналізується проблема домашнього насильства над дітьми, виявлені причини насильства в сім'ї, виокремлені основні форми жорстокого поводження з дітьми.

Tetiana Dudko

PARTICULARITIES OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST CHILDREN

The article analyzes the problem of domestic violence against children and the basic forms of cruel treatment of children and identifies the reasons of family violence.

Проблема насильства в родині є досить гострою для України, як і для багатьох інших країн світу, оскільки прояви насильства і жорстокості в сім'ї руйнують гармонію і злагоду в родині, страждання дітей, є однією із причин злочинності в суспільстві загалом.

Діти – це майбутні дорослі, які, потерпаючи від насильства, засвоюють патерні поведінки агресора або жертви. У дорослому віці їхня поведінка стане наслідком засвоєних навичок реагування на ситуацію, що з часом визначатиме рівень життя у суспільстві.

Сучасність демонструє жахливі приклади насильства: смерть дітей від голоду, загибель під час бомбардувань і обстрілу, міжнародних конфліктів, вбивство у таборах біженців чи на побутовому ґрунті. Серед форм насильства – торгівля дітьми, залучення неповнолітніх до жебрацтва, проституція, економічна експлуатація, позбавлення житла, коштів для існування, зневага їхніми потребами й інтересами. Діти є найбільш незахищеною та уразливою групою суспільства, повністю залежною від дорослих. Саме через це вони стають жертвами домашнього насильства, опиняються в зонах стихійних і природних катастроф, військових дій тощо [2].

Жорстоке ставлення до дітей – це результат дії багатьох чинників: психологічні особливості окремих індивідів, соціальні умови, які впливають на благополуччя сім'ї, діяльність соціальних інститутів, покликаних дбати про дітей, характер нашого суспільства в цілому.

Питанням щодо домашнього насильства над дитиною присвячені дослідження таких науковців і практиків, як Н. Абдель-Хаді, Л. Алексеева, К. Бабенко, А. Бондаровська, Я. Волавка, Н. Дмитренко, А. Коголовська, Н. Максимова, Р. Мансудов, М. Московка, Н. Щербак та ін.

Результати огляду наукових джерел дають можливість виокремити основні форми жорстокого поводження з дітьми, серед них:

1. Фізичне насильство – нанесення дитині батьками чи іншими особами фізичних травм, що завдають збитків здоров'ю дитини, порушують її розвиток чи позбавляють життя. Ці дії можуть проявлятися у формі побиття, катування, штовхань, у вигляді ударів, ляпасів, припікання гарячими предметами, рідинами, запаленими сигаретами, у вигляді укусів і з використанням усіляких предметів.

2. Сексуальне насильство – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру стосовно неповнолітнього члена родини.

3. Психічне (емоційне) насильство – постійна чи періодична словесна образа дитини, погрози з боку батьків, учителів, приниження її людського достоїнства, обвинувачення її в тому, у чому вона не винна, демонстрація нелюбові, ворожості до дитини.

4. Зневага інтересами і потребами дитини (економічне насильство) – відсутність належного забезпечення основних потреб дитини в їжі, одязі, житлі, вихованні, медичній допомозі з боку батьків чи осіб, що їх замінюють. Типовим прикладом зневажливого ставлення до дітей є залишення їх без догляду, що часто призводить до нещасних випадків, отруєнь та інших небезпечних для життя і здоров'я дитини наслідків [2].

З метою вивчення проблеми домашнього насильства, ми провели опитування серед студентів 1-го і 2-го курсів (40 студентів) Луцького національного технічного університету. На запитання «Чи зазнавали Ви насильства у своєму житті? Якщо так, то якого саме?» приблизно 46% респондентів відповіли, що зазнавали фізичного насильства, 23% – психологічного, 16% – сексуального. З'ясовано, що від батьків зазнали насильства 29% опитаних, 22% – від братів і сестер, 21% – від старших учнів у школі, 14% – в громадських місцях та в університеті від ровесників

Науковці дослідили, що практично у всіх дітей, які постраждали від жорстокого поводження і зневажливого ставлення, пережили психічну травму, розвиваються певні особистісні, емоційні і поведінкові особливості, що негативно впливає на їхнє майбутнє життя. Вони стають більш агресивними (особливо слабкі), що часто проявляється у грі, надмірно пасивні та не можуть себе захистити. В такому випадку порушується контакт, спілкування з однолітками. У занедбаних, емоційно депривованих дітей прагнення будь-яким шляхом привернути до себе увагу іноді проявляється у формі зухвалої, ексцентричної поведінки [4].

Діти, які пережили сексуальне насильство, здобувають невластиві їхньому віку знання про сексуальні стосунки, що проявляється в їхній поведінці, іграх з іншими дітьми чи з іграшками. Навіть маленькі діти, які постраждали від сексуального насильства, згодом самі можуть стати ініціаторами розпусних дій і втягнення в них інших учасників. Найбільш універсальною і важкою реакцією на будь-яке, а не тільки сексуальне насильство, є низька самооцінка, що сприяє збереженню і закріпленню психологічних порушень, пов'язаних з насильством. Особистість з низькою самооцінкою переживає почуття провини, сорому. Для неї характерна постійна переконаність у власній неповноцінності, у тому, що «ти гірший/а, ніж інші». Унаслідок цього дитині важко домогтися поваги оточуючих, її спілкування з однолітками ускладнене. Вони зазнають частих депресій, навіть у дорослому віці. Це виявляється в приступах занепокоєння, почутті самотності, порушеннях сну. У підлітковому віці можуть спостерігатися спроби покінчити життя самогубством.

Батьки є опорою та гарантом гармонійного особистісного розвитку дитини. Перед ними постають різні питання: «Як виховувати?», «Як привчити дитину до дисциплінованості?», «Чи треба карати за провину?». Іноді батьки забувають, або не усвідомлюють межі між дисципліною та домашнім насильством. Потрібно пам'ятати, що діти потребують допомоги в будь-якому випадку – на відміну від дорослих, які вміють самостійно знайти вихід із певної ситуації. Найкраще допомагає звернення до органів опіки і центрів підтримки жертв насильства чи до психолога [2].

Домашнє насильство є системою жорстокої і небезпечної поведінки, яка може включати акти залякування, ізоляцію та примуси, встановлення і зміцнення влади і контролю над дитиною – слабшою і залежною. Уряд відповідальний за прийняття заходів щодо ліквідації домашнього насильства та захисту законом дітей – жертв домашнього насильства.

Для батьків пропонується пам'ятка з позитивного спілкування з дітьми та їх захисту. Наведемо деякі з правил:

1. Подавайте дітям приклад доброї, позитивної поведінки: діти вчать, наслідуючи поведінку дорослих. Ваша поведінка повинна бути прикладом для наслідування.

2. Змінюйте оточення, а не дитину: краще тримати небезпечні предмети у недоступних для них місцях, аніж потім карати дітей за їхню природну цікавість.

3. Висловлюйте свої бажання позитивно: кажіть дітям, чого ви від них очікуєте, замість того, чого не бажаєте.

4. Висувайте реальні вимоги: запитуйте себе, чи відповідають Ваші вимоги віку дитини, ситуації, в якій вона опинилася. Потрібно бути більш терпимими до маленьких та хворих дітей.

5. Не надавайте великого значення заохоченням і покаранням: у міру дорослішання дитини, покарання і заохочення стають менш результативними. Поясніть причини, які впливають на Ваше рішення. Прагніть знайти компроміс у спілкуванні зі старшими дітьми, а з меншими – використовуйте тактику переключення уваги.

6. Обирайте виховання без покарання та крику. Крик або постійні докори є шкідливими та можуть призвести до тривалих проблем емоційного характеру. Покарання не сприяють формуванню у дитини навичок самоконтролю і поваги до інших. Пам'ятайте, коли дитина дістала ляпас, вона стає сердитою, знервованою та збудженою, тому що не може зрозуміти, за що і чому її покарано.

7. Допомагайте дітям вести себе краще, даючи їм вибір: не сперечайтесь з дітьми про маловажливі справи. Дозволяйте їм зробити вибір: нехай самі вирішать, що одягати чи що їсти.

8. Прислухайтесь до того, що говорить Ваша дитина: цікавтеся тим, що вона робить і відчуває.

Насильство в сім'ї пов'язане також з індивідуально-психологічними особливостями особи, котра чинить насильство: низьким рівнем особистісної культури; гіпертрофованим сприйняттям гендерних стереотипів; зловживанням алкоголем, наркотиками; психічною нерівноваженістю особи.

Представники центрів соціальних служб для молоді виділяють низку причин насильства в сім'ї. Зокрема:

– психологічні: віктимна поведінка жертви та інші психологічні особливості характеру, почуття провини тощо;

– соціально-культурні: конфлікт поколінь, гендерні стереотипи, низький рівень освіченості, пияцтво;

– економічні: економічна залежність жертв насильства, безробіття й матеріальне неблагополуччя родини тощо [4, с. 25].

Почуваючи себе нещасливими, знедоленими, пристосовуючись до ненормальних умов існування, намагаючись знайти вихід з положення, що склалось, діти самі можуть стати шантажистами. Зокрема, це стосується сексуального насильства, коли в обмін на обіцянку зберігати таємницю і не ламати звичного сімейного життя, діти вимагають у дорослих гвалтівників гроші, солодощі, подарунки.

Насильство в сім'ї – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [3].

Вищесказане засвідчило актуальність пошуку шляхів попередження жорстокого поводження з дітьми та домашнього насилля. Усвідомлення важливості вирішення проблеми сімейного насилля над дітьми дорослими – батьками та вихователями, є одним із ефективних шляхів її вирішення на державному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенуел С. Домашнє насильство в Україні : Наук. звіт. / С. Бенуел. – США, 2000. – 52 с.
2. Виявлення, попередження і розгляд випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми : [методичні матеріали для працівників освіти / авт. – упор. : І. Дубиніна, Ю. Онишко, Л. Смилова]. – К. : Калита, 2007. – 25 с.
3. Бойко О. Насильство в сім'ї : соціологічний аналіз явища : дис. ... кандидата соціол. наук : 22.00.03 / О. Бойко. – Х., 2003. – 212 с.
4. Харламова І. Попередження домашнього насильства над дітьми / І. Харламова // Соціальний педагог. – 2010. – № 12 (48). – Видавець : ТОВ «Редакція газет з управління освітою». – С. 23 – 32.